

ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ляшенко Олександр Іванович,
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
Національна академія педагогічних наук України
o.liashenko@gmail.com

Оновлення змісту загальної середньої освіти, що нині відбувається в українській школі, має системний характер, що ґрунтується на законодавчих ініціативах (прийняття законів «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту», опрацьованих концептуальних засадах (розроблення і прийняття Концепції Нової української школи), послідовних управлінських рішеннях, що сприяють реалізації запланованих заходів в освітній практиці.

У 2017 р. схвалено Державний стандарт початкової освіти, який зараз упроваджується в початковій школі. Нині чекаємо на затвердження Державного стандарту базової середньої освіти, який продовжує процес модернізації змісту загальної середньої освіти. Це вже третя генерація освітніх стандартів, започаткована на початку XXI ст.

Тому природнім постає запитання: Чим цей стандарт відрізняється від двох попередніх? У першому стандарті базової і повної загальної середньої освіти (2004 р.) зміст освіти спирався на усталений, «традиційний» перелік навчальних предметів, їх логічні конструкти, і на основі визначеного змісту формулювалися вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. У стандарті другого покоління (2011 р.) формування змісту освіти відбувалося за змістовими лініями освітньої галузі, однак вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів були зорієнтовані на ті ж предмети. По суті ці стандарти нагадували навчальні програми, оскільки були жорстко прив'язані до навчальних предметів й окреслювали їх зміст.

У проекті нинішнього стандарту освіти (2020 р.) конструювання змісту не передбачає структурованого понятійного поля, а ґрунтується на базових знаннях, уміннях і ставленнях, які повинні бути сформовані в учнів на певному етапі навчання. Окреслення змісту освіти покладається на освітні і навчальні програми, які крім змісту освіти конкретизують також вимоги до обов'язкових результатів навчання, визначених державним стандартом. Тобто підготовлений проект стандарту відрізняється від попередніх самим підходом до проектування змісту освіти, оскільки базується на результатах навчання, яких повинні досягти учні, а не на предметних знаннях, які вони повинні засвоїти. Таким чином, у новому стандарті реалізується компетентнісний і діяльнісний підходи, націлені на особистісно орієнтоване навчання.

Звичайно, відмінностей між стандартами трьох поколінь набагато більше. Закцентуємо увагу на основних.

По-перше, це покладання компетентнісного підходу в основу побудови стандарту. Мені можуть дорікнути, що цей підхід не новий і використовувався раніше, в попередньому стандарті. Дійсно, це так. Проте в тому поколінні стандартів в основу покладалися предметні компетентності: спочатку окреслювався предметний зміст освітньої галузі і вже на підставі його визначалися вимоги до навчальних досягнень учнів. Не освітні результати, яких повинен досягнути випускник школи, впливали на добір змісту, а навпаки, зміст предметів чи освітніх галузей, запропонований розробниками освітнього стандарту, по суті суб'єктивний за способом його визначення, регулював вимоги до результатів навчання учнів. Нинішній проект стандарту ґрунтується не на предметних, а на ключових компетентностях та освітніх результатах, якими має оволодіти кожний випускник школи на певних етапах навчання, загалом кожна людина, щоб бути успішною в житті. Причому в новому стандарті освітні результати визначаються не лише за рівнями освіти, як було раніше, а й за циклами навчання, які враховують вікові особливості учнів і специфіку освітнього процесу на даному етапі навчання. Для базової середньої освіти – це 5-6 класи і 7-9 класи.

По-друге, розроблення стандарту передбачає цілісне бачення поступу дитини в навчанні від 1 до 12 класу. Тому в новому стандарті визначається компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі у забезпеченні формування усіх без винятку ключових компетентностей у динаміці розвитку дитини. Адже у формуванні успішної і конкурентоздатної особистості важливі не окремі, а всі компетентності, означені як ключові для сучасної людини.

У попередніх стандартах була певна відірваність одного рівня освіти від інших. Наприклад, початкова школа декларувала свої освітні цілі окремо, без урахування потреб повної загальної середньої освіти, у тому числі наступного рівня – базової середньої освіти. Тому в навчальних програмах основної школи спостерігалось дублювання навчального матеріалу або ще гірше – відсутність логічного зв'язку в розгортанні змісту того чи іншого предмета. У проєкті нового стандарту забезпечується наступність між початковою і базовою середньою освітою, оскільки навчальний поступ дитини прослідковується на кожному етапі навчання від 1 до 12 класу.

По-третє, на відміну від попередніх стандартів у нинішньому проєкті надається більше академічної свободи закладам освіти, оскільки в Базовому навчальному плані для кожної освітньої галузі зазначається мінімальна і рекомендована кількість навчальних годин за циклами навчання. Це надає можливість школам при створенні власних освітніх програм варіювати в обсягах навчального навантаження залежно від освітніх потреб та інтересів учнів. Попередні стандарти жорстко регламентували розподіл годин між освітніми галузями в інваріантній частині Базового плану і надавали академічну свободу лише за рахунок варіативного складника.

Упровадження нового державного стандарту базової середньої освіти вимагає вирішення численних проблем, що виникають у процесі реалізації його оновленого змісту. Насамперед це необхідність створення типових освітніх і навчальних програм і підготовка вчителя до творчого їх опрацювання і використання в освітньому процесі на нових засадах (педагогіка партнерства, інтегроване навчання, нові технології навчання, створення ефективного освітнього середовища тощо). Безперечно, ці програми мусять

втілюватися на засадах компетентнісного підходу в новій навчальній літературі (підручниках, навчальних посібниках, електронних ресурсах, методичних розробках тощо). Потребує перегляду методи оцінювання освітніх результатів учнів на компетентнісних засадах і створення адекватного інструментарію для цього.

Попереду ще багато роботи щодо впровадження нового державного стандарту базової середньої освіти, яка вимагає інноваційності та креативу в організації освітнього процесу в школі. У цій роботі важливе поєднання наукового супроводу реформування української школи й ініціативності всіх суб'єктів освітньої діяльності. Лише спільними зусиллями можна домогтися відчутних результатів у розбудові модернізованої української освіти.

Література

1. Матеріали серпневої конференції «Освіта в умовах пандемії: як організувати навчальний рік 2020-2021. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpneva-konferenciya-2020>
2. Ляшенко О. Основні підходи до проектування змісту базової середньої освіти // Проблеми сучасного підручника. Випуск 24. – 2020. – С.109-119. – DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-109-119>.